

1858

Quaestiones Aeschyleae

Carl Friedrich von Naegelsbach

Dissertation

[Let us know how access to this document benefits you.](#)

Follow this and additional works at: <https://repository.brynmawr.edu/digitizedbooks>

 Part of the [Classical Literature and Philology Commons](#)

Custom Citation

Naegelsbach, Carl Friedrich von. *Quaestiones Aeschyleae*. Erlangae: Typos curavit C.H. Kunstmann, 1858. Print.

This paper is posted at Scholarship, Research, and Creative Work at Bryn Mawr College. <https://repository.brynmawr.edu/digitizedbooks/115>

For more information, please contact repository@brynmawr.edu.

10

FRIDERICO THIERSCHE

PHILOLOGORUM BAVARORUM PRINCIPI

DOCTORIS PHILOSOPHIAE AA. LL. MAGISTRI MUNERE

ANNOS QUINQUAGINTA

SPLENDIDISSIME PERFUNCTO

HUJUS IMPETRATI HONORIS SACRA QUINQUAGENALIA

A. D. XIV. CAL. JUL. MDCCCLVIII

PIE GRATULATUR

UNIVERSITAS LITERARUM

FRIDERICO-ALEXANDRINA

INTERPRETE

D. CAROLO FRIDERICO NÄGELSBACH

PHIOL. PROF. P. O.

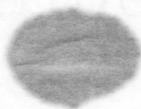
INSUNT QUAESTIONES AESCHYLEAE.

ERLANGAE.

TYPOS CURAVIT C. H. KUNSTMANN.

FRIDERICUS THEODORUS

PHILOSOPHIAE DOCTOR

DOCTORIS PHILOSOPHIAE AA. III. MAGISTRI MUNICI

ALMA MATER

SPLENDIDISSIMAE UNIVERSITATIS

IN JUS IMPETRATI HONORIS SACRAE THEOLOGICAE

A. D. XVII. CAL. JUL. MDCCCLXVII

THE GRADUATION

UNIVERSITATIS ALMA MATER

FRIDERICUS-ALEXANDER

D. CAROLO THEODORO ZACHARIAS

PROF. P. O.

ISSUNT QUESTIONES APOCYPHAE

ERLANGEN

TYPOS GRÆVAT & H. KUNSTLICH

Haud sane mirabere, Thierschi, nos quoque, Erlangensis universitatis qui doctores sumus, in partem venire gratulationis supplicationisque tuae, in qua si nobis vel praecipui muneris aliquid deposcimus, facimus id jure nostro. Etenim non solum publica, sicut omnes eruditi, sed etiam quadam quasi privata necessitudine tecum copulamur. Docuit apud nos filius tuus natu maximus, theologus in paucis eruditus, docuit gener, quem praematura morte ereptum etiam nunc lugemus, docet hoc ipso tempore nobiscum filius alter, qui semper ut nostri collegii sit vehementer optamus. Praeterea ex multis annis nunquam corpori nostro defuit, qui te doctore gloriaretur; inprimis qui humanitatis apud nos literas et professi sunt et profitentur, ita sunt institutionibus tuis, pars ipsa voce tua eruditi, ita amicitiam quoque ac benevolentiam tuam experti, ut prorsus in parentis loco te colant. Sed possumus atque adeo debemus, nisi sumus ingratissimi, majora praedicare de te. Scilicet frustra doctores academici laboramus, nisi bene praeparatos auditores e scholarum nanciscimur seminariis. Atque rei scholasticae per Bavariam emendator quis fuit, nisi tu, vir summe, qui vix dici potest quanta solertia fortitudine assiduitate, quantis studiis laboribus periculis, quam ingenue contemptis obtrectationibus offensionibus odiis totam scholarum rationem ad veram humanitatem innovaris? Ex quo namque Niethammeri sapientia te nostrae terrae vindicavit, a te profectam auram vitalem scholae nostrae hauserunt, quarum ubi res, acerrime repugnante te, aliquando labi coeperant, in te propemodum solo boni cordatique viri spem recuperandae salutis reponebant, te respectabant, a te incensa docentium studia temporum inclinatione restingui non posse verissime sibi persuadebant. In-

terim scriptis ingenii eruditionisque plenissimis plurimas antiquitatis partes illustras; condis artem grammaticam, unde non uno nomine nova graece sciendi docendique facultas manavit; Pindarum ingenti conatu germanice loqui doces; quaeque elegantissimi Regis munificentia Monachium artificum vetustorum opera congregavit, eorum tu virtutibus historiae lucem affers et omnem artis perfectionem exquisitissima doctrina persequeris. Satis hoc erat ad promendas praecellentis ingenii vires, satis ad bene de humano genere promerendum; etiam ad gloriae percipiendum fructum satis hoc erat. Verum enimvero tu, quo raro adspirant, qui literata otia sequuntur, etiam ad res agendas posteaquam te contulisti, renascenti Graeciae plus unus homo privatus profuisti, quam alii multi publice. Tantas autem tamque diversas virtutes cumulas humanitate, comitate, bonitate singulari, unde minime mirum, te, qui caritatis benevolentiaeque sementem feceris, metere nunc messem pulcherrimam pietatis ac venerationis. Nam sic tibi persuadeto, vir optime, non moris causa te his a nobis verbis compellari, sed, neminem doctum hominem ac bene meritum debitae laudis fructu privaturi, te quidem etiam amore prosequimur, et in ornando te justissimis testimoniis non tantum honestatis legem sed ipsum affectum sequimur animi.

Faxit ergo Deus Optimus Maximus, in cujus te fide summis precibus deponimus, ut Regis augustissimi gratia nixus, tuorum incolumitate fortunatus, recreatus collegarum ac discipulorum pietate, bonorum omnium veneratione florens multos continues annos Nestoreos, ac diu patriae nobisque omnibus, qui literas colimus, lumen animi ingenii consilii tui ostendas; apud nos quidem laus virtutum tuarum immortalis memoria consecrabitur.

Quum senatus amplissimi mandatu ad me delatum officium esset, ut in gratulatione tua perscribenda collegae carissimi, alio te pietatis munere culturi, vice ego fungerer, quam scribendi materiam deligerem, non diu animi pendebam. Sciebam enim, te nunc cummaxime in Aeschilo tuo perpoliando versari, unde nec tibi suspicabar molestum fore temporis aliquantulum Aeschyleis perlustrandis quaestionibus impendere, et ad me videbam commodum redundaturum permagnum, si quae ego scripsissem tu data opportunitate dignarere sub iudicium vocata examinare. Sic igitur scito quae lecturus eras scripta esse omnia, ut non viderentur esse asseverantis sed magis percontantis et, quasi tibi discipulus assiderem, doctoris optimi elicere sententiam tentantis. Hoc autem operam dedi, ut dignos te vindice nodos expediendos mihi sumerem, in quibus si solvendis errassem, imetrabilem tuam mihi fore crederem veniam. Ceterum ne librum pro libello conscriberem, aliorum examinare sententias tibi utique notissimas rarissime institui.

Agamemnonis Aeschyleae haec est primae partis descriptio, tribus ut gradibus ad fabulae discrimen perveniatur: veniunt expugnatam Trojam nuntiantia signa flammea, venit ratam horum veritatem esse voce nuntians praeco, venit postremo rex ipse, quidquid felicitatis capit mortalitas non tantum ipse visus explevisse sed etiam suam in domum attulisse. Sed *ὑπὸνλον* hanc felicitatem esse quum in diverbiis poeta tum in chori canticis significavit. Nam et prologus turbatarum in regia domo rerum habet indicia, et praeco, quum Trojae direptionem

enarrat, facta gloriatur, quae regina ne cum deorum ira exercitusque pernicie fierent ante metuerat, et Agamemno posteaquam rediit, dolo capitur uxoris, ut purpuram calcans regiam intret ut deus (922 Dind. *Θεός τοι τοῖσδε τιμαλφεῖν χρεών*). Chori autem cantica ad singulos illos procedentis fabulae gradus ita descripta sunt, ut unumquodque patefaciat aeternam legem aliquam, quae si rata futura sit in Agamemnone, res ejus specie prosperissimae revera spectare videantur ad perniciem. Hac descriptione fit, ut fabula motu feratur contrario; dum enim ad summam omnia fortunae culmen extolli videntur, revolvuntur ad interitum, ut, quae videtur ascensio rerum esse, eadem si verum quaeritur descensio sit.

Ita prologo, qui laetissimum victoriae nuntium flammis significatum habet, post anapaestos subjicitur parodos lyrica cum primo stasimo, cujus difficilis sane descriptio mihi videtur quadrupertita. Proficiscentibus Trojam regibus, inquit, obvenit portentum, quo Calchante interprete tam bona sunt quam mala praedicta (104—159). Hac ex praedictione quae nata mihi sollicitudo est, ea num abjicienda sit, nemo ne Deorum quidem dixerit praeter Jovem, qui summus auctor justitiae pravitates hominum poenis corrigit (160—183). Ac tum quidem ¹⁾ rata fuit praedictio Calchantis cum faustis infausta vaticinati, et postulavit Diana victimam Iphigeniam, quam dubitans initio Agamemno deinde in pejus mutata mente summa crudelitate mactavit (184—246). Inde vero quid factum sit (significat iram et ex ira natum adulterium reginae), nec vidi nec eloquor; hoc unum dico vatis artem non futuram irritam (praedixit autem vates una cum immolatione futura filiae itidem matris *μνάμονα μῆνιν τεκνόποιον* v. 155). Sint autem, inquit, quasi repetens illud *αἴλινον αἴλινον εἰπέ, τὸ δ' εὖ νικάτω*, sint igitur futura meliora (247 — 257).

Haec autem postrema (255—257) sic scripta sunt in libris:

πέλοιτο δ' οὖν τὰπὶ τούτοιςιν εὐπραξίς, ὥς

θέλει τόδ' ἄγχιστον Ἀπίας

γαίας μονόφρουρον ἔρκος.

In his repudiandum utique cum Lobeckio vocabulum pessimum *εὐπραξίς*, quod male defenditur similis notae vocabulis *εὐθεράπενσις*, *εὐποίησις* quae labentis sunt graecitatis. Nec satis tuto Pindaricum *εὐζωά* asciscitur ex Pyth. 4, 131, quod non dubito quin auctore Bergkio scribendum sit *εὐζῶα* h. e. *εὐζωία*. Sed ne eam quidem scripturam, quam Klausenius et Karstenius tuentur, probaverim: *πέλοιτο δ' οὖν τὰπὶ τούτοιςιν εὐπραξίς*. Recte emendandi viam monstrat Aeschylus ipse, qui quum Choeph. 814 dicit *πραῖξιν οὐρίαν θέλων*, luculenter docet *πραῖξιν*

cum *θέλει* conjungendum esse. Atque quum sigma finale constet creberrimo librorum errore cum N litera permutari, fidenter scribimus:

πέλοιτο δ' οὖν τὰπὶ τούτοισιν εὖ, πράξιν ὥς
θέλει κτλ.

Optandi autem persimilem formulam Karstenius attulit ex Suppl. 454. *γένοιτο δ' εὖ παρὰ γνώμην ἐμήν.*

Sed in viam ut redeamus, victoriae flammis nunciatae laetitiam contristari videmus vaticinio Calchantis, qui quod de immolatione Iphigeniae praedixerat id quum ratum eventum habuerit, tanto magis in metu sumus, ne reliqua pars vaticinii, in qua horribilia illa fuere de memori matris ira, ipsa quoque ad effectum perducatur. Crescit metus, quum canentem chorum audimus stasimum alterum (367—474). Celebrat ille justitiam Jovis, inexpiabilia scelera, quale fuit Paridis, certissima vindicta persequentis. Scelus autem illud moerorem in Menelai domum ²⁾, luctum in Graeciam intulit universam. Hic autem luctus tametsi ad Paridem referendus auctorem est, tamen etiam Atridis inde culpa nascitur; horum enim auctoritate factum est, ut tot millia civium leto darentur. Quod si certa lex ultionis est, si eorum, qui multis mortem attulerunt, Dii non sunt negligentes (461), premuntur autem *πολυκτονίας* crimine Atridae, etiam hos metuendum est ne divina lex aggrediatur ultionis; quamobrem chorus v. 459 hoc dicit: *μένει δ' ἀκοῦσαι τί μου μέριμνα νυκτηρερές.*

Sed in hoc inest carmine locus totius fabulae tantum non difficillimus nec sua tantum obscuritate involutus sed etiam interpretantium atque emendantium discordia immane quantum laborans ³⁾. Enarrantur quae a Paridis scelere profecta sunt *τὰ κατ' οἶκους ἐφ' ἐστίας ἄχην*, ad quae v. 428 contrarie refertur etiam major luctus Graeciae universae. Enarrantur autem his verbis, quorum ponimus quae est in libris scriptura, sed adhibitis statim correctionibus levioribus.

πολλὰ δ' ἔστενον

τόδ' ἐννέποντες δόμων προφῆται
ἰὼ ἰὼ δῶμα, δῶμα καὶ πρόμοι,
ἰὼ λέχος καὶ στίβοι φιλόνορες.
πάρεστι σιγᾶς ἄτιμος ἀλοίδορος
ἄδιστος ἀφρεμένων ἰδεῖν
πόθῳ δ' ὑπερποντίας
φάσμα δόξει δόμων ἀνάσσειν.

Primum quaeritur, qui sint illi *δόμων προφῆται*. Mihi videntur ex genere esse Homericorum *θυοσκόων*, quos constat non publice civitatis sed privatim ali-

cujus sive societatis sive sodalitiis sacris operatos; nam sicuti postero tempore illa *θιάσων* sodalitia suis utebantur privatim sacerdotibus, de quibus cf. Schoem. ad Isae. 9, 30, ita ne regias quidem domos suis caruisse credibile est sacrificulis, qui eodem quo ceteri sacerdotes jure etiam vaticinationibus quibusdam darent operam; conf. Herm. Ant. sacr. 33, 12. 14. Illi quamquam hoc loco nihil praedicunt futuri, tamen, ut fide officiisque regnatrici domo conjunctissimi, inprimis idonei sunt domestici luctus, qui regiam occupavit, interpretes. Deplorent autem domum, gentem regiam (*πρόμους* v. 410), proditum torum genialem, reginae *στίβους φιλόνορας*, quod pudenter dictum de amore non mariti sed adulteri. Deinde oculos nostros in ipsum convertunt Menelaum. *Πάρεστιν*, inquit, *ιδεῖν σιγᾶς*, adest silens visu vel licet eum videre silentem; nam *σιγᾶς* vocabulum ex *σιγήεις* dorice in *σιγᾶς* contractum et congruentibus exemplis firmatum, in quibus est *ἀργᾶς* illud v. 115, non intelligo cur tanto consensu repudietur, nisi forte *ἅπαξ εἰρημένα* ex Aeschilo exterminaturi sumus ⁴⁾. Jam quod silens Menelaus perfert injuriae dolorem, hoc proprie magis definitur sub junctis vocabulis *ἄτιμος ἀλοίδορος*, quae nequaquam ex aequo sunt composita sed *ἄτιμος* alteri sub junctum est: *ἀλοίδορος* Menelaus est *καίπερ ἄτιμος ὢν*, foeda laesus injuria tamen parcat conviciis. Hac autem alterius sub alterum adjectivum subjectione nihil magis graecum; Soph. OR. 1472 (1506). *μή σφε περιίδης πτωχὰς ἀνάνδρους ἐγγενεῖς ἀλωμένας*, quod est *πτωχὰς ἀνάνδρους ἀλωμένας ἐγγενεῖς οὔσας* sic Agamemnonis intelligo v. 1187. *χόρος ξύμφθογγος οὐκ εὐφωνος* chorus Furiarum, contra atque ceteri chori solent, quamvis *ξύμφθογγος* non tamen *εὐφωνος* est. Restat, ut metrum fulciatur; nam vocis *ἄτιμος* ultima producat necesse est. Fit hoc autem ad *ἄτιμος* addita copula *τ'* (*πάρεστιν ιδεῖν σιγᾶς καί, ἄτιμος ὢν, ἀλοίδορος*), quam eandem medicinam adhibuit Hermannus versui 1470 (1438), Seidlerus fabulae S. Th. 175 (158). — Nec vero si silet Menelaus parcatque conviciis, idcirco obliviscitur eorum qui se deseruerunt. Nimirum utinam ne retractasset Hermannus, quod ex librorum scriptura *ἄδιστος ἀφεμένων* pulcherrime effinxerat, *ἄλυστος ἀφεμένων*, nisi quod rectius scribitur *ἄλαστος*. Hoc *ἄλαστος* ut alia multa sumsit Aeschylus ab Homero, sed ita ut, quod ab Homero passive de eo dicitur qui oblivioni non datur, id ipse intelligeret active ⁵⁾ de eo qui non obliviscitur. Nam apud Aeschylum passive significantium adjectivorum in activam vim proclivis migratio est, cujus rei vix exstat luculentius documentum, quam illud *πρόκωπος* in Ag. 1651. 1652: *εἶα δὴ, ξίφος πρόκωπον πᾶς τις εὐτρεπιζέτω. ΑἶΓ. ἀλλὰ μὴν καὶ γὰρ πρόκωπος οὐκ ἀναλνομαι θανεῖν*. nam *ξίφος πρόκωπον* gladius est capulo prehensus, homo *πρόκωπος* is, quiprehendit capulo gladium. Deinde *ἀφεμένων* quid sit, de cujus

significatione vocabuli plurimum dubitatum est, id ex multis atque evidentissimis exemplis cognoscitur. Nam ἀφίεμαί τινος proprie est abstraho me ab aliqua re vel missum aliquid facio, unde profecta verbi vis traducitur in universam abdicandi significationem, ut vir quidem dimittens uxorem dicatur αὐτὴν ἀφέςθαι, uxor autem virum deserens dici possit ἀφέςθαι αὐτοῦ vel avellere se a marito eumque quasi abdicare. Ita Creon ad Oedipum ap. Soph. OR. 1487 (1521). στεῖχέ νυν, τέκνων δ' ἀφοῦ, missos fac liberos. Platonica plura attulerunt lexicorum conditores; addimus Isoer. 15, 29. ἵνα δὲ μὴ λίαν ἐνοχλῶ πολλὰ πρὸ τοῦ πράγματος λέγων, ἀφόμενος τούτων, περὶ ὧν οἴσεται τὴν ψῆφον ἤδη πειράσσομαι διδάσκειν ὑμᾶς· ib. 42. ἀφέςθαι τῆς δόξης ταύτης. Hyperid. Euxen. p. 14, 10. Schneidew. ἀφόμενοι τῆς εἰσαγγελίας. Aristot. Poet. 5, 6. ἀφόμενος τῆς λαμβικῆς ιδέας. Sed quid multa? Manifestum arbitror, Menelaum ἄλαστον ἀφεμένων, qui indefinitus ille pluralis est, cujus sub specie certa persona latet, rectissime dici eum, qui non obliviscatur uxoris, quae se missum fecerit. Cujus uxoris, jam transmarinae (ὑπερποντίας), quum maceretur desiderio, factus est sui dissimilis, ut jam non ille qui fuit Menelaus, sed φάσμα vel εἶδωλον ejus gubernaturum domum videatur. Significanter Soph. OC. 109. οἰκτεῖρατ' ἀνδρὸς Οἰδίπου τόδ' ἄθλιον εἶδωλον οὐ γὰρ δὴ τόδ' ἀρχαῖον δέμας.

His ita constitutis verba poetae quam lenissima mutatione sic scripta damus:

πάρεστι σιγᾶς, ἄτιμός τ' ἀλοίδορος *),
 ἄλαστος ἀφεμένων ἰδεῖν,
 πόθῳ δ' ὑπερποντίας
 φάσμα δόξει δόμων ἀνάσσειν.

Sequuntur haec:

εὐμόρφων δὲ κολοσσῶν
 ἔχθεται χάρις ἀνδρῶν
 ὁμμάτων δ' ἐν ἀχηνίαις
 ἔρῳει πᾶς Ἀφροδίτα.

Κολοσσούς intelligimus non columnas, sed statuas non illas quidem ingentes, sed tamen humana statura proceriores. Quod praeter heroicum morem statuae per aedes regias dispositae memorantur, hoc inde factum videtur, quod, quum ipso illo quo scribebat Aeschylus tempore ars statuaria illa tanta incrementa caperet, poeta

*) Antistrophicum sic restituit Hermannus:

τὸ πᾶν δ' ἄφ' Ἑλλανίδος γὰρ συνορμίνους —.

facili ad agnoscendum anachronismo, cujus generis pleni sunt tragici, sui temporis consuetudinem ad heroicam aetatem retraxit. Illa igitur statuarum injecta mentio quasi quaedam saeculi vox est artis opera vulgo mirantis. Ὀμμάτων autem ἀχηνίας simplicissime interpretamur inopiam oculorum, qui fraudati dulcissimo conjugis aspectu nec ipsi βλέπουσι χάριεν, ita ut venus, quae ante in felicissimi mariti vultu residebat, evanuerit omnis. Subjunximus totius loci interpretationem germanicam:

O Haus, o Haus, o Fürstengeschlecht! O Ehebett, o verbuhlte Flucht! Seht ihn, er schweigt; der tiefbeleidigte schilt nicht, vergisst der ungetreuen nicht. Ob der Sehnsucht nach ihr, die jenseit des Meeres weilt, ists als werde sein Schattenbild das Haus regieren. Der schöngeformten Standbilder Anmuth ist ihm verhasst, und im darbenden Auge ist jeder Liebreiz verschwunden.

Tertium stasimum (681 — 782) ex Helenae maleficio quid redundarit ad Trojanos declarat. Helena Trojam evertit, non, quod vulgus putat, invidia Deorum propter opes ac divitias urbis suscepta. Non enim ex secundis mortalium rebus nascitur miseria, sed ex culpa peccantium, quum ea peccati natura sit, ut semper ex sese sui similem generet prolem, fierique prorsus nequeat, quin malefacta malefactis rependantur. Ita chorus; nos autem quum sciamus, quanto rex laboret onere peccatorum, quae vel admisit ipse vel admissa ab aliis praestare debet, magno perfundimur horrore, quia si vera sunt, quae cantantur a choro, fortuna regis in summa felicitatis specie prope abest ab ingenti discrimine. Atque ea etiam chori sententia est, qui in quarto stasimo (975 — 1034) negat evelli sibi ex pectore formidinem posse, etsi nunc omnia videat laetissima. Quum autem chorus aperte causam suae formidinis ad crudeliter immolatam referat Iphigeniam, etiam hoc perspicimus, quid metuat quidque, nisi fas obstaret, pectus praecurrens linguam effusurum esset. Sed iis haec sententia oppressa verborum tenebris est, ut eas qui dispulerit, non male meruisse de poeta videatur. Cujus rei si nos periculum fecimus, consulentium potius et percunctantium, quam asseverantium nobis partes vindicamus. Verba nullo vitio mendosa haec sunt v. 1025:

εἰ δὲ μὴ τεταγμένα
μοῖρα μοῖραν ἐκ θεῶν
εἶργε μὴ πλέον φέρειν,
προφθάσασα καρδία
γλῶσσαν ἂν τάδ' ἐξέχει.

Proficiscor inde, quod τεταγμένα μοῖρα ad μοῖραν ἐκ θεῶν, id quod vel chiasmus arguit, refertur contrarie; haec autem ἐκ θεῶν μοῖρα eadem est quae θεόθεν μοῖ-

ρα in Pers. 101, fatum divinitus constitutum ⁵⁾. Contra *τεταγμένα μοῖρα* conditio et dignitatis auctoritatisque quasi portio est, quae est assignata choro, die dem Chore beschiedene Stellung; qua de vocis potestate cf. Eum. 476. *αὐται δ' ἔχουσι* (Furiae) *μοῖραν οὐκ εὐπέμπειλον*, harum autem ea sors et conditio est, ut nequeant facile submoveri; ib. 105. *ἐν ἡμέρᾳ δὲ μοῖρ' ἀπρόσκοπος φρενῶν* (sic Herm. ex schol.), interdiu mentis ea conditio est, ut non, sicut in somniis, in longinqua prospiciat. Haec autem assignata choro conditio quum nullo pacto possit fatum constitutum *εἶργειν*, accusativum *μοῖραν* patet non ex *εἶργειν* esse aptandum, sed ex *πλέον φέρειν*, ut ordo verborum hic sit: *εἰ δὲ μὴ ἢ ἐμοὶ τεταγμένα μοῖρα εἶργέ με μὴ πλέον φέρειν τὴν ἐκ θεῶν μοῖραν*. Jam quid tandem est *πλέον φέρειν*? Notissimum est *φέρειν* saepenumero dici in nuntiandi sententia; Soph. Aj. 780 (799). *πάρεστ' ἐκεῖνος ἄρτι (Τεῦχος). τήνδε δ' ἔξοδον ὀλεθρίαν Αἴαντος ἐλπίζειν φέρει*, hic vero Ajacis egressus metuere se nuntiat ne sit exitialis; cf. Wund. ad OC. 416, Antig. 1151. Sed quum *φέρειν* proprie sit afferre, *φέρεισθαι* dicitur non tantum quod procul nuntiat, sed omne rerum genus, quod ad demonstrandum aut asseverandum aliquid affertur, ut verbi sententia non discrepet a nostro vorbringen; Soph. Trach. 120. *ὧν ἐπιμεμφομένα σ' αἰδοῖα μὲν, ἀντία δ' οὔσω*, ubi cf. Wunderum; Aesch. Ctesiph. 223. *πολὺν τὸν Ἀλέξανδρον καὶ τὸν Φίλιππον ἐν ταῖς διαβολαῖς φέρων*, multum in criminationibus proferens Alexandrum et Philippum. Accedit, quod omnino non ab Aeschylea loquendi consuetudine abhorret usus verbi hujus simplicis pro composito; Agam. 1562. *φέρει φέροντ' ἐκτίνει δ' ὁ καίνων*, aufert auferentem, sed ipse poenam luit interfector, quo de loco disputabimus infra. Haec si vera sunt, *πλέον φέρειν*, quod cum *πλέον φέρεσθαι* in Soph. OR. 486 (500) non debet confundi, non significat aliud quam amplius sive uberius aliquid proferre, pronuntiare. Hoc igitur dixit in protasi poeta: nisi mea me conditio, modica quidem et regali minor, prohiberet fata divinitus constituta amplius pronuntiare, hoc est: nisi verecundia, quae cives decet, vocem mihi praecluderet, ne quae crederem eventura disertius pronuntiarem. — Apodosis in libris haec scriptura est: *προφθάσασα καρδία γλῶσσαν ἂν τὰδ' ἐξέχει*, quam Schützio auctore recentiores mutaverunt in *προφθάσασα καρδίαν γλῶσσαν πάντ' ἂν ἐξέχει*. Non, opinor, sine aliquo elegantiae poeticae detrimento. Vulgare hoc est, linguam pectore, quod esse volunt: ratione et meditatione, solere esse celeriores; exquisitius illud: pectoris impetus linguam in his effundendis rebus, quas eventuras arbitror, praecurrisset, h. e. linguae celeritas pectoris impetum adaequare non potuisset, sive tardior quam pro mea promendi sensa mentis cupidine lingua fuisset.

Adhuc formido chori, quam qui spectant fabulam suo metu prosequuntur, repetita fuit quum ex factorum quorundam tum ex aeternarum scientia legum, quae si ratae futurae sunt, inexpiabiles Agamemnoni videntur impendere poenae. Sed quem inde metum hausimus, is confirmatur vaticinio Cassandrae, quae quod eloqui chorus ausus non erat, quid tandem regi metuendum ultionis esset, instinctu divino furens pronuntiat apertissime. Nec tamen furoris hujus vaticini vis universa in caedis regiae praedictione consumitur, sed quum datum sit vatibus, ut omnis mente complectantur statum temporis, cum praeteritis et futuris praesentia copulans Cassandra continuam demonstrat seriem facinorum, quorum aliorum ex aliis nascentium pars erit scelus reginae, necem filiae atrociter vindicantis in patre. Nolumus nunc de hujus actus dispositione longe pulcherrima disputare fusius; hoc unum dicimus, visionibus afflatae numine virginis non afferri claritatem nisi paulatim ob eamque rem divinationes ejus initio dijunctis quibusdam et tenebricosis vocibus spargi, quae quo pertineant, ubi cessavit furor, ipsa tandem interprete perspicimus.

Hoc si tenebimus, conservandam putabimus Hermannii scripturam versuum 1090 1091, quos pridem correctos recentissimorum criticorum obscuravit sedulitas. Vociferanti Cassandrae v. 1087. *ἂ ποῦ ποῦ ἤγαγές με; πρὸς ποίαν στέγην;* respondit Chorus: *πρὸς τὴν Ἀτρειδῶν κτλ.* Subjicit vates v. 1090:

*μισόθεον μὲν οὖν, πολλὰ συνίστορα,
αὐτοφόνα τε καὶ κάρτανας*

h. e. imo Diis invisam multorum scelerum consciam, domesticarum caedium et suspendiorum. Et *αὐτοφόνα* quidem *κακά* constat esse caedes in aliqua gente versantes domesticas; etenim gentiles si caedibus inter se conficiuntur mutuis, gens ipsa sua sibi manu mortem consciscit. Addimus hoc *αὐτοφόνα κακά* dici communiter, unde fit, ut nomen hoc, quasi in vestibulo positum vaticinii, facinorum genti exitiabilium, quae singula jam separatim persequetur vates, genus annuntiet praecipuum. *Κάρτανας* autem et adversus Schneidewinum aliosque defendo pertinacissime et constantissime de suspendio intelligendum contendo Aëropae, Atrei uxoris a Thyeste adulteratae. Conficitur hoc ex interpretatione illa, quam vaticinio, quod furens edidit, subjunxit integra mente vates. Etenim ea rerum in furore memoratarum ordinem, ubi sui ipsa interpret coepit esse, conservat accurate. Ac primum quidem *κακά* illa *αὐτοφόνα*, quam diximus esse scelerum per gentem grassantium designationem universam, itidem universe et acervatim illustrantur versibus 1186 — 1190:

τὴν γὰρ στέγην τήνδ' οὐποτ' ἐκλείπει χορὸς
 ξύμφθογγος οὐκ εὐφωνος· οὐ γὰρ εὖ λέγει.
 καὶ μὴν πεπωκώς γ', ὥς θρασύνεσθαι πλέον,
 βρότειον αἶμα κῶμος ἐν δόμοις μένει,
 δύσπεμπτos ἔξω, ξυγγόνων Ἑρινύων.

Deinceps autem quum v. 1191 continuo sequantur haec:

ὑμνοῦσι δ' ὕμνον δάμασιν προσήμεναι
 πρώταρχον ἄτην ἐν μέρει δ' ἀπέπτυσαν
 εὐνὰς ἀδελφοῦ τῷ πατοῦντι δυσμενεῖς,

in his autem adulterii mentio fiat manifestissima, ἀρτάνας illas his declarari versibus et cogitandum suspendium esse ex profanato pudore consecutum, de ea re non video qui recte possit dubitari. Quamquam Karstenius quidem, ἀρτάνας qui retinet, de Agamemnonis nece cogitat intelligitque laqueum sive rete, quo captus postmodo rex est, quasi quia suspendium laqueo fit, suspendium dici potuerit pro laqueis, unde rete texitur. Alii pro ἀρτάνας, quod totum exterminant, inutilia substituant.

Haec si recte disputavimus, sententiam proximi versus 1092: ἀνδρὸς σφαγεῖον καὶ πέδον ῥαντήριον nemo nobis certiori fide patefaciet quam vates ipsa, quae posteaquam ἀρτάνας explanavit suaeque veritatis auctorem miranti choro Apollinem edidit (1198—1213), iterum afflata furore continuo memorat epulas Thyestearum. Ad has igitur referenda sunt obscura, quae modo posuimus verba, non ad necem Agamemnonis. Quocirca σφαγεῖον ἀνδρός intelligimus Atrei quasi cuiusdam lanii instrumentum (cultrum an pelvim, non definio); quod vocabulum, formatum ad similitudinem eorum quae rerum peragendarum instrumenta declarant, velut γραφεῖον, cur nequeat substantivum esse, non assequor. Nec magis intelligo, quid obstet, quin πέδον ῥαντήριον accipiatur passive pro solo sanguine polluto; defenditur enim similitudine adjectivi σωτήριος, quod ut saepissime active, ita nonnunquam dicitur passive, velut in ipsa Agamemnone v. 646, qua de re conferendus Hermannus est ad Soph. OC. 488. Quid quod etiam ex consequentibus probabiliter colligitur, agi hoc loco de mactatis Atreo pueris. Nam ex versibus 1093 1094 apparet, choro similem videri vatem cani sagaci, caedem odoranti, quam inventura sit. Atque quam sentiat chorus caedem, inde perspicitur, quod Cassandra, futurum quod credat chorus affirmans ad ejusque verba suam orationem accommodans (v. 1095. μαρτυροῖσι γὰρ τοῖσδ' ἐπιπείθομαι), apertissime de puerorum loquitur caede, hanc esse significans, quam ipsa odoretur, quamque chorus, audiens illud ἀνδρὸς σφαγεῖον κτλ., ab ipsa credat investigari.

Est locus in hoc vatis et chori diverbio, quem corruptum in libris ab Hermannō persanatum credunt omnes, praeter te, Thierschi, qui redis ad conjecturam Schützianam *). Ego, cui non ita videtur, tanto in pejore causa sum, quo minus possum qua emendatione ille sanandus sit evidenter demonstrare; hoc unum credo doceri posse, nondum esse sanatum. Loquor de versibus 1264—1268, qui scripti sunt in libris hoc modo:

τί δῃτ' ἐμαντῆς καταγέλωτ' ἔχω τάδε
καὶ σκῆπτρα καὶ μαντεῖα περὶ δέρη στέφῃ;
σὲ μὲν πρὸ μοίρας τῆς ἐμῆς διαφθερῶ·
ἵτ' ἐς φθόρον πεσόντ' ἀγαθὸν δ' ἀμείψομαι
ἄλλην τιν' ἄτην ἀντ' ἐμοῦ πλουτίζετε.

Hermannus pro corrupto illo ἀγαθὸν δ' ἀμείψομαι speciosissime dedit ἐγὼ δ' ἅμ' ἔψομαι, pro ἄτην verissime ἄτης. Dicit autem Cassandra insignia fatidici muneris gestare se cum sui ludibrio eaque projicit a se. Utitur autem praeter vestem *χορηστῆριαν*, qua de nunc quidem non agitur, duobus, sceptro et sertis infutatis. Sed quum utrumque rejiciat, utriusque non eadem tractatio est; namserta quidem facile conscinduntur, sceptrum non item; quapropter non abolere hoc nec pessumdare vult, sed transdere transferreque ad vatem aliam; ait enim: ἄλλην τιν' ἄτης ἀντ' ἐμοῦ πλουτίζετε, quod non est dictum communiter de insigni utroque, verum separatim de sceptro, quippe quod unum possit quasi hereditate transire ad aliam. Consilium autem hoc transdendi quasi ad successorem sceptri enuntiatum fuerit necesse est in corruptis illis verbis ἀγαθὸν δ' ἀμείψομαι. Nam posteaquamserta, sive coronam compellans hoc dixit Cassandra: te quidem ante quam moriar pessumdabo; humi abjecta in malam rem abi —, utique dicere debebit, sceptro quid factura sit, atque sic verba continuare: te vero transmittam alio; aliam pro me divitem redde miseria. Atque haec ipsa transmittendi transferendique vis expressa est in ἀμείψομαι, quod non tantum est locum loco mutabo, sed etiam faciam ut locum mutet aliquid (etwas den Ort wechseln lassen d. i. weiter geben), unde profecta permutandi significatio est. Sed ut haec certissima videntur esse, ita quam maxime anceps optio pronominis est, quod non dubito quin in illo ἀγαθὸν delitescat. Quum pronomen personale in persona secunda aptam numeris formam suppeditet nullam, re diu multumque pensitata dubi-

*) Comm. Acad. Mon. VIII. P. I. p. 39. Schützius pro ἀγαθὸν δ' ἀμείψομαι scribendum putavit

ἀγαθὸν δ' ἀμείψομαι.

tavi an scriberem: ἵτ' ἐς φθόρον πεσόντα· τὰ δὲ δ' ἀμείψομαι, haec vero sceptrum transferam alio. Inesse autem in verbo ἀμείβειν vim illam efficiendi ut locum mutet aliquid, patet ex Eur. Phoen. 1057 Kirchh. δι' αἱμάτων δ' ἀμείβει (Oedipus) μυσαρὸν εἰς ἀγῶνα καταβαλὼν ἀραῖσι τέκεα μέλεος, ubi Scholiasta: τὸ δὲ ἀμείβει ἀμείβεσθαι ποιεῖ (τὰ τέκεα), ἐμβαλὼν διὰ καταρῶν τοὺς παῖδας εἰς φιλονεικίαν· est igitur: per cruores facit ut ambulent filii. Sed ex eadem vi per manus quoque tradendi significatio nascitur. Eur. Hecab. 1135. K. ὄσαι δὲ τοκάδες ἦσαν, ἐκπαγλούμεναι τέκν' ἐν χερσὶν ἑπαλλων, ὡς πρόσω πατρὸς γένοιτο, διαδοχαῖς ἀμείβουσιν χερσὶν, pueros ut procul a patre semoverentur tradentes per manus. Cujus de scripturae veritate ob metricas rationes dubitans Porsonus legendum putat: διαδοχαῖς τ' ἀμείβουσιν χερσὶν vel ἀμείβονται, quorum utrumque, inquit, aequè usitatum est et sensui commodum. Aeschyleo quidem loco medium etiam commodius est, quum significantius quam activum exprimat vatis consilium studentis efficere ut a se derelictum sceptrum perveniat alio.

Posteaquam peritura Cassandra regiam intravit, sequitur discrimen fabulae et quidquid ante chorus timoris et ex olim commissis maleficiis concepit et ex scientia legum hausit sacrosanctarum, impunitatis spem omnem tollentium, quidquid porro Cassandra et furens cecinit et sedato furore praedixit, id exitu comprobatur ingenti. Auditur ex aedibus caede pereuntis Agamemmonis quiritatio. Et occupans Clytaemnestra chori conatum in regiam irrumpere meditantis dum in scenam progressa adversus acerrime repugnantem chorum jure caesum regem asseverat, res ad senum et mulieris cantum perducitur alternum, cujus hoc consilium est, ut demonstrentur illa quasi numina fabulae, quibus ea tota gubernatur, qua de re copiosius egi in commentationis de religionibus Orestiam continentibus pag. 22. Ac praecipuum fabulae numen est Ἀλᾶστωρ ille, genius ultor maleficia maleficiis rependens, qui qua lege saeviat in cantus alterni tripartito descripti declaratur parte tertia, ubi a versu 1560 leguntur in libris haec, in quibus quae leviora vitia sunt ea non iteramus:

Ὅνειδος ἤκει τόδ' ἀντ' ὀνειδούς,

δύσμαχα δ' ἐστὶ κτεῖναι.

Loquitur chorus; quae loquitur, confessionem habent haerentis etiam in rege cul-pae atrocissimae; nec enim negat, quod ipse conjiciat in Clytaemnestram interfecti regis crimen id ab ea juste refutari crimine interfectae filiae. Haec autem, inquit, crimina contraria κτεῖναι ἐστὶ δύσμαχα. Hoc δύσμαχα nequeo dictum putare pro δύσμαχον, qui sane notissimus Graecismus est; imo ipsa illa ὀνειδῆ sunt ad dijudicandum δύσμαχα h. e. male inter se sive frustra contendunt, ut ad exi-

tum iudicii perveniri nequeat. Cf. Soph. Trach. 489 (492). *κούτοι νόσον γ' ἐπακτὸν ἔξαρούμεθα θεοῖσι δυσμαχοῦντες*, neque voluntarium suscipiemus morbum, male seu frustra cum Diis contententes, ad quem locum Wunderus attulit Antig. 1087 (1106). *ἀνάγκη δ' οὐχὶ δυσμαχητέον*. — Sequitur

φέρει φέροντ' ἐκτίνει δ' ὁ καίνων.

Φέρειν est *ἀποφέρειν*, simplex verbum pro composito, ut Eum. 51, Choeph. 1023. Cf. Herod. 6, 27. *τοὺς δὲ ὀκτώ τε καὶ ἐνενήκοντα αὐτέων λοιμὸς ὑπολαβὼν ἀπῆνεικε* 3, 66. *μετα δὲ ταῦτα ἀπῆνεικε Καμβύσεα τὸν Κύρον (ἢ νοῦσος)*. Subjectum autem verbi *φέρειν* est *ὁ καίνων*, non Clytaemnestra, nec ulla designatur persona certa, sed, id quod planum est vel ex participio praesentis *φέροντα*, latissime patet quod dicitur; nam in his verbis inest talionis in infinitum reciprocantis quasi formula, continens legem, qua nititur vis *ἀλάστορος* semper in Atridarum genere saevientis. Sensus est igitur: qui caedem vindictae causa facit, auferentem ille quidem aufert atque caede quam ipse facit ab altero factam ulciscitur, sed quoniam quam poena culpam persequitur ejus ipse fit reus, ipse quoque poenam luit. — Sequentia declarant, ratam hanc talionis legem esse, dum Jupiter in mundo sit:

*μῖμνει δὲ μίμνοντος ἐν χρόνῳ Διὸς
παθεῖν τὸν ἔρξαντα· θέσμιον γάρ.*

Verba haec sic jungenda sunt: *μῖμνει δὲ Διὸς μίμνοντος τὸν ἔρξαντα παθεῖν ἐν χρόνῳ* h. e. tandem aliquando, in qua sententia supra quoque v. 857 dicitur: *ἐν χρόνῳ δ' ἀποφθίνει τὸ τάρος ἀνθρώποισιν*. Quod hoc *ἐν χρόνῳ* sejungimus a *μίμνοντος*, persimilis verborum collocatio est in v. 382. *οὐ γάρ ἐστιν ἑπαλξίς πλούτου πρὸς κόρον ἀνδρὶ λακτίσαντι μέγαν δίκας βωμὸν εἰς ἀφάνειαν*. Refertur autem verborum haec positio ad illam legem, qua duae locutiones ex binis vocabulis compositae (a a b b) sic implicantur inter se, ut utriusque locutionis pars partem alterius sequatur (a b a b). Sic ex *μίμνοντος Διὸς ἐν χρόνῳ παθεῖν* fit quod scripsit Aeschylus: *μίμνοντος ἐν χρόνῳ Διὸς παθεῖν*. Infinitum est afferre exempla; nam lex haec collocandorum vocabulorum per utramque linguam et omnia dicendi genera longe lateque patet. Sed quia quae mihi videtur inutilissima Schützii conjectura *ἐν θρόνῳ* editoribus placuit ad unum omnibus, paucis saltem exemplis ii confutandi sunt. Vulgaria sunt haec Platonica: Rep. VII p. 515 C. *σκόπει δὲ- αὐτῶν λύσιν τε καὶ ἵασιν τῶν δεσμῶν καὶ τῆς ἀφροσύνης* h. e. *λύσιν τε τῶν δεσμῶν καὶ ἵασιν τῆς ἀφροσύνης* Legg. VI p. 771. E. *χορεύοντάς τε καὶ χορευούσας κόρους καὶ κόρας* ib. VII p. 802 A. *ἀνδράσιν τε καὶ γυναῖξιν ἀγαθοῖς καὶ ἀγαθαῖς* minus pervagata forsitan fuerint haec: Legg. III p. 697 C. *ταῦτα μὲν*

τοίνυν ἡμᾶς ἐπὶ πλέον ἐποίησεν εἰπεῖν ἢ Περσῶν περὶ *) διάσκεψις τῆς πολιτείας
 h. e. ἡ διάσκεψις Περσῶν περὶ τῆς πολιτείας: ib. XII p. 956 B. ὅσαπερ ἂν ἐν μιᾷ
 ζωγράφος ἡμέρᾳ εἰς ἀποτελῇ. Qui plura vult, adeat Ast. ad Legg. I cap. 4 p. 21,
 Stallb. ad Theaet. p. 157 D, Bremi ad Lys. or. de invalido 21. Ex ipsa Agamem-
 none cf. v. 1621: δεσμὸς δὲ καὶ τὸ γῆρας αἶ τε νήστιδες δύαι διδάσκειν ἔξο-
 χώταται φρενῶν ἰατρομάντις. Sed satis de his; nam etiam reliqui hujus antistro-
 phae sextae versus ab inutilibus conjecturis vindicandi sunt.

Τίς ἂν γονὰν ἀραῖον ἐκβάλοι δόμων;
 κεκόλληται γένος προσάψαι.

Continetur his versibus, quid ex illa continua talionum reciprocatione necessario
 sequatur, neminem e miserrima domo ejicere posse semen ἀράς, h. e. dirae, quam
 suscepit in se domus, religionis. Illa namque vigente inexorabili talionis lege
 γονὴ ἀραῖος κεκόλληται δόμοις, agglutinata domui manet, quod nos vetusto illo
 quidem sed aptissimo vocabulo reddimus: er, der Fluch, bekleibt. Inde fit, ut
 semen illud suam subolem affigat domui, h. e. ex illa dirarum plena ulciscendi
 religione quae nascuntur maleficia, iis nunquam Atridarum domus exsolvitur; sem-
 per enim sceleratarum ultionum vices instaurantur. Plena igitur et integra sen-
 tentia haec est: κεκόλληται γονὴ ἀραῖος δόμοις ὥστε γένος τὸ ἐαυτῆς προσάψαι
 αὐτοῖς. Viderat hoc jam Klausenius, cujus recentiores critici vestigia vel interpre-
 tando vel perperam corrigendo deseruerunt.

Adhuc vim genii ultoris in trucidando rege hactenus versari vidimus, qua-
 tenus is Clytaemnestrae filiam ulciscantis usus est ministerio; jam prodit Aegisthus,
 patris ultor, et quam justae suae partes fuerint in Atrei puniendo filio, qui prae-
 stare culpam patris debet, ex Thyesteis epulis demonstrat, quarum narratio ad
 illam de immolata Iphigenia narrationem quadam aequalitate refertur. Sed ibi lo-
 cus est, qui numeratur in totius fabulae corruptissimis, scriptus quidem in libris
 hunc in modum:

1594. τὰ μὲν ποδῆρη καὶ χειρῶν ἄκρους κτένας
 ἔθρυπτι' ἄνωθεν ἀνδρακὰς καθήμενος.
 ἄσημα δ' αὐτῶν ἀντίκ' ἀγνοίᾳ λαβὼν
 ἔσθει βορὰν ἄστων, ὡς ὄρεας, γένει.

In his emendandis verum vidisse credo Tyrwhittum, cujus emendatio, ex Wel-

*) Herm. περί sine causa; cf. Ast ad legg. I c. 10 p. 63. Περσῶν non est aptum ex praepo-
 sitione, sed e πολιτείας.

lauero mihi cognita, quum nesciam, quibus rationibus sit ab ipso confirmata, mihi subeundum tutandae ejus periculum est. Narratur autem, quid Atreus carnibus puerorum fecerit earumque quas partes pater Thyestes devoraverit. Ac primum quidem facile ad perspicendum est contrarie inter se referri carniū puerilium τὰ εὔσημα, humanorum speciem membrorum prae se ferentia, et τὰ ἄσημα, pecorum carnibus nihil dissimilia. Illa, τὰ εὔσημα, consentaneum est fuisse κεκρυμμένα, quapropter scripsisse poetam concedunt omnes ἔκρυπτ', idque sub carbonibus, quamobrem illud ἀνδρακᾶς corruptum puto ex ἀνθρακας. Jam hic accusativus quum verbum desideret unde possit aptari, commode memini quo ne opus quidem erat etiam in Soph. Antig. 529 (531) scriptum olim fuisse ὕφηνμένη pro eo quod verum est ὕφειμένη. Scribimus igitur καθευμένος idque intelligimus transitive, sicut apud Euripidem in Herc. fur. v. 72 est ὄρνις ὕφειμένη νεοσσός. Et quamquam negari non potest, in hoc nostro καθευμένος potestatem mediū esse obscuratam neque recte comparari verbi causa illud Lucianum in Piscat. 11. πώγωνας καθευμένοι, alio tamen loco satis videmur nobis demonstravisse *), non parum saepe media poetam usurpasse pro activis. Quae si vera sunt, scripsit Aeschylus:

τὰ μὲν ποδῆρ' καὶ χερσὶν ἄκρους κτένας
ἔκρυπτ' ἄνωθεν ἀνθρακας καθευμένος·
ἄσημα δ' αὐτῶν κτλ.

Jam ἄνωθεν illud, quod multum criticis praebuit negotii, locum suum recte tuebitur. Sententia enim haec est: pedum quidem et manuum digitos, ut in quibus fraudi non esset locus, operiebat immissis desuper carbonibus; sed quae non fuerunt ad agnoscendum manifesta membra puerorum, ea pater devoravit, βορὰν ἄσωτον, ὥς ὄρεξ, γένει. Ὡς ὄρεξ, inquit Aegisthus; propter enim situm est corpus mortuum Agamemnonis.

Extrema pars fabulae tetrametros illos habet, qui subita numerorum conversione praeclarissime demonstrant, ut rupta tandem patientia Aegisthus excan-
descat ira. Hujus exordium a v. 1649 in libris inter Aegisthum et chorum sic descriptum est:

Aeg. ἀλλ' ἐπεὶ δοκεῖς τάδ' ἔρδειν καὶ λέγειν **), γνώσει τάχα —

*) In emendationibus Aschyleis, quae leguntur in Comment. Acad. Monac. Cl. I. Tom. VIII. P. II. p. 487 (31).

**) Herm. κοῦ λέγειν. At loquitur tam acerbè chorus, ut aptissime comminetur Aegisthus, etiam linguae ferocientis chorum poenam persoluturum.

Chor. εἶα δὴ φίλοι λοχῖται, τοῦργον οὐχ ἕκας τόδε.

εἶα δὴ, ξίφος πρόκωπον πᾶς τις εὐτρεπίζετω.

Olim inter alterum ac tertium versiculum intercidisse putaverat Hermannus Aegisthi versum, quo ille quod dicere occooperat ad finem perduceret. Postmodo, Boissonado auctore, mutavit sententiam et inter ἀλλ' ἐπεὶ et εἶα δὴ lacunosum esse locum statuens Chori versum credidit interisse et illud εἶα δὴ φίλοι λοχῖται dedit Aegistho. Tu quoque, Thierschi, versus, quorum exples eum qui deest, eum in modum describendos existimasti *). Audi placide me edisserentem, cur Hermannianam versuum descriptionem priorem conservandam arbitrer. Primum deformari mihi nonnihil insignis elegantia loci videtur, si adimetur choro illud εἶα δὴ, mire decorum senibus, qui ad primam pugnae mentionem juveniliter ad capessendum certamen revirescunt. Deinde φίλοι λοχῖται, quod caritatis vocabulum coryphaeo suos excitanti datur aptissime, non commodissime appellantur corporis custodes a tyranno, cui tam blande suos compellendi nullā nunc quidem necessitas est. At enim hoc ipsum vocabulum λοχῖται arguit versum de quo loquimur esse Aegisthi, quippe cujus δορυφόροι in Choeph. v. 768 vocentur λοχῖται. At non si, qui aliquo loco λοχῖται dicuntur, δορυφόροι sunt, idcirco sunt omnibus locis. Nam communis λοχῖται militum centuriatorum appellatio est, neque in ea quidquam inest, quod δορυφόρους designet proprie. Ad senum autem catervam, quae manum consertum vocatur, vocabulum militare quasi subita translatione egregie, ut mihi videtur, accommodatur. Sed, quod caput rei est, ut habuerit secum pedisequos Aegisthus, tales quidem pedisequos, quos λοχίτας liceat appellare propterea quod sint δορυφόροι qui proprie vocantur, certe non habet. Nondum enim quum in scenam prodit satellitum comparata manu tyranni speciem induit, imo dicit apertissime facturum se hoc, fecisse non item. Quid enim aliud significant verba v. 1638: ἐκ τῶν δὲ τοῦδε χρημάτων πειράσομαι ἄρχειν πολιτῶν? Dicit enim, thesauros regios, quibus nunc ipse potitur, collaturum se ad conducendam manum satellitum, quibus munitus cives vi metuque sit coerciturus. Igitur nondum habet satellites, quos quia militent proprie dicas λοχίτας, et ne potest quidem habere. Nam si ante Agamemnonis reditum ac necem satellitum sibi manum pararet conductitiam, tyrannidis affectandae consilia ultro proditurus erat, quod eum minime fecisse vel inde colligitur, quod choro non ante in suspicione tyrannis est, quam post trucidatum regem; v. 1354. φροιμιάζονται γὰρ ὥς τυραννίδος σημεῖα

*) Cf. Ephem. litteratas Monac. 1853. Nov. Nr. 67. p. 543.

πράσσοντες πόλει. His omnibus diu multumque pensitatis adducor ut credam exordium hoc tetrametrorum sic ab Aeschilo fuisse descriptum:

Aeg. ἀλλ' ἐπεὶ δοκεῖς τάδ' ἔρδειν καὶ λέγειν, γνώσει τάχα —

Ch. εἶα δὴ, φίλοι λοχῆται, τοῦργον οὐχ ἑκὰς τόδε.

Aeg. * * * *

Ch. εἶα δὴ, ξίφος πρόκωπον πᾶς τις εὐτρεπιζέτω.

Quod iteratur hoc εἶα δὴ, pulchre conservat poeta morem chori, aliquoties in hoc diverbio verba minasque Aegisthi prorsus nihil curantis, sed, quasi ille nihil injecerit, ita semper in suis conviciis et exprobrationibus perseverantis; cf. v. 1625, 1643.

Annotatio.

---

1. Pertinet hoc *ac tum quidem* ad verba versus 184: καὶ τόθ' ἡγεμὼν ὁ πρέσβυς κτλ. Non potest intelligi descriptio chori, nisi temporis significatio, quae est in τότε, quasi scriptum sit καὶ τότε μὲν, magna vi efferetur ad eamque contrarie referetur illud τὰ δ' ἔνθεν v. 247. Exposita narratio est portenti, exposita portenti fatidica interpretatio. Hujus interpretationis altera pars praenuntians mala, quae portento significantur, ipsa rursus bipartita est; agit enim de duplici malo, primum de eo, quod eventurum est post breve tempus, quo tempore etiam nunc futurus exercitus in Aulide est, quae est immolatio Iphigeniae, deinde de eo, quod post est consecuturum et ex illa immolatione nasciturum, quae est ira matris et ab ira, non a libidine profectum adulterium. [Jam chorus, enarrans, quomodo res ad praedictionem Calchantis responderit (184 sqq.), illo quidem tempore, inquit, quod portento Calchantisque vaticinationi proximum fuit, prior pars eorum, quae praedixerat vates, ratum eventum habuit; quae vero inde consecuta sunt, ea nec vidi (non enim praesens interfuit chorus rebus in regia domo gestis) nec, tametsi scio (hoc enim significat; nam fando accepit) eloquor; hoc unum dico, ut praedictionis prior pars vera fuerit, ita alteram quoque fore veram. — Haec paulo copiosius enarranda duximus, quum interpretes omnes de contrariorum relatione sileant, in qua mihi nervus inesse describendi carminis videtur, pars autem eorum vehementer fallatur in explicandis vocibus τὰ δ' ἔνθεν, quae ad immolationem Iphigeniae referri nequeunt.

2. Constat, Welckerum in Mus. Rhen. X 2 p. 191 sqq., deinde Schneidewinum in Philol. IX p. 131 sqq. loci hujus (404—419) interpretationem inde repetisse, quod negarent in his versibus enarrari, quid Helenae discessu factum sit in aedibus Menelai, sed quid in Priami regia praedixerint Trojanorum prophetae Helenus et Cassandra. Quam tantorum virorum sententiam quo magis annitor ut penitus perspiciam, tanto plura me ab ea dehortantur. Ante omnia contendo, in versibus 427—431 universae luctum Graeciae ad τὰ κατ' οἴκους ἐφ' ἑστίας ἄλλῃ sic referri contrarie, ut hi dome-

stici moerore nullo pacto versari possint extra Graeciam. Nam haec est utique ratio contrarii: discessu Helenae non una tantum in luctu domus fuit, sed Graecia nunc quoque luget universa. Atqui ad Graeciam universam non potest contrarie referri nisi pars Graeciae; est autem pars haec domus Menelai. Ex facinore Paridis quid ad Trojanos redundarit mali, chorus non in hoc altero enarrat stasimo, sed in tertio. Sed angustiis excludor loci, quominus quae de Schneidewini sententia dubitationes afferunt persequar omnia; satis habeo pauca delibasse. In versibus 412. 413 secutus Schneidewinus est conjecturam Hermanni: *πάρεστι σιγὰς ἄτιμους ἀλοιδόρους αἵσχιστ' ἀφειμένων ἰδεῖν*, quam auctore Hermanno interpretatur hunc in modum: da kann man sehen schmachvolles Schweigen (der Priamiden), das nicht schmäht über die von Helena aufs schmachlichste Verlassenen. Primum *σιγαὶ ἄτιμοι* valde dubito sintne silentia Priamidarum ipsis qui silent turpitudinem afferentia. *ἄτιμος* est qui alios afficit aut qui ab aliis afficitur ignominia; verum sic nude vocabulum hoc de eo poni, qui semet ipse dedecore afficiat, de ea re mihi non persuadebitur nisi allatis exemplis. Deinde *σιγαὶ ἀλοιδοροὶ αἵσχιστ' ἀφειμένων* difficillime intelliguntur silentia, quae nulla Helenae ob suos turpiter relictos faciunt convicia; nam *ἀλοιδορός τινος* est qui parcit conviciis in aliquem, non qui nulla facit convicia quae debet facere propter laesum aliquem. Tum scribitur: *πόθῳ δ' ὑπερποντία φάσμα δόξει δόμων ἀνάσσειν*, „in Folge ihres Liebreizes wird die übers Meer dem neuen Heerde zugeführte den Wahn erzeugen, ein daemonisches Wesen walte des Hauses.“ Mitto scripturam *ὑπερποντίας* librorum fide praestari; *πόθον* autem quis unquam Graecorum in tali verborum contextu dixit pro venere quae in aliqua muliere est? quis mulierem divina venustate praeditam vocavit *φάσμα*? Nam quod *φάσμα* putant a Stesichoro petatum, qui non veram Helenam sed inanem ejus speciem finxit Trojam venisse, refutatur hoc eo, quod quae in *πόθῳ* inest causae significatio (von wegen ihres Liebreizes) ea nihil necessitatis affert, cur *φάσμα* potissimum dicatur Helena, nisi dictum *φάσμα* putabimus pro numine aliquo, quod abhorret a sermonis consuetudine. Qui *φάσμα* vocavit Helenam Stesichorus, fecit hoc, quod *εἶδωλον* Helenae, non ipsam ad Trojanos venisse significare voluit; Aeschylus si hoc eam loco *φάσμα* dixisset, hoc eam nomine nuncupasset propter divinam ejus venustatem, quod est veri quam maxime dissimile. Reliqua examinare supersedeo.

3. Nuper G. Ahlbory in ephemeridibus Gymnasiorum Mützellianis XI p. 814 partem hujus loci sic scriptam dedit: *πάρεστι σιγ', ὥς ἄτιμος ἀλοιδορός, ἄδιστος ἀφειμένων ἰδεῖν*, hac addita interpretatione: er (Menelaus) weilet schweigend, wie beschimpft! (trotz welcher Beschimpfung!), nicht schmähend, der lieblichste (leidlichste!) der Verlassenen (von ihren Weibern nämlich) zu schauen. Ex his quid probem, quid non, ex mea interpretatione intelligitur. Numeros Ahlbory nihil curasse videtur.

4. De formis adjectivorum, quibus *σιγᾶς* sive *σιγᾶς* defendi potest, cf. Buttm. in gr. ampl. I p. 172, Mehlhorn. in gr. gr. p. 192, Krügerum in gr. parte ea, quae dialectorum doctrinam habet, p. 58. *Ἀργῆς* probatur Thierschio in Comm. Acad. Mon. VII P. 2 p. 357.

5. Ut Homericum vocabulum *ἄλαστος* contra Doederlinum collegam carissimum (Gloss. Hom. §. 101) vetusto more explicarem, eam mihi necessitatem imposuit comparata vox simillima *μνήμων*. Si *μνήμων* et *memor* significant eum, qui injuriae non obliviscitur, den Unversöhnlichen (nota scilicet est Aeschyli *μνάμων μῆνις τεκνόποινος*, nota Virgilii *memor Junonis ira*), quidni *ἄλαστος* sit apud Homerum is, qui propter factam injuriam in oblivionem non venit, der Unvergessliche, nisi quod germanicum vocabulum in bonam solemus partem accipere. Sed Aeschylus quidem verbi vim ipsam intuens *ἄλαστος* active dixit pro *memori*.

6. Quod in locutione *ἐκ θεῶν μοῖρα* praepositio conjuncta cum substantivo *μοῖρα* sine articulo est, id recte se habet; Ag. 1366. *ἦ γὰρ τεκμηρίοισιν ἐξ οἰμωγμάτων μαντευσόμεσθα τᾶνδρὸς ὥς ὀλωλότος*; ubi *ἐξ οἰμωγμάτων* non copulandum cum verbo sed ex solo *τεκμηρίοισιν* aptandum est.
